

Liliana Popovschi

Analiza onomasiologică a unor somatisme populare

În ultimele decenii ia amploare direcția onomasiologică de cercetare a vocabularului. În cele ce urmează vom prezenta succint principiile metodologice ale analizei onomasiologice pe care le vom aplica la tratarea unor somatisme populare românești.

Creând în 1902 termenul *onomasiologie* (< gr. *onomasia* „denumire” + *logos* „cuvânt, știință”) după modelul termenului *semasiologie*, A. Zauner [1] arăta că drept punct de plecare în orientarea onomasiologică se ia noțiunea și se caută denumirile ce există în limbă pentru această noțiune. Această abordare presupune stabilirea inventarului mijloacelor denominative ale limbii. Totuși scopul onomasiologiei nu este doar identificarea, ci și interpretarea temeinică a unităților lexicale cu aceeași semnificație.

Evoluția onomasiologiei moderne ca disciplină distinctă a fost influențată de două curente importante: structuralist și cognitiv [2, p. 5-8].

Pentru prima oară *principiul sistemic* la studierea vocabularului a fost aplicat de lingvistul german Jost Trier în teza sa de doctorat (*Der Deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes: Die Geschichte eines sprachlichen Feldes*, Heidelberg, 1931) în care întreprinde o descriere a evoluției câmpului lexical al cunoașterii în germana veche de sus până în sec. al XIV-lea [3, p. 54-55]. Jost Trier este cel care a introdus în circuitul științific termenul *câmp*, pe care-l definește drept entitate structurată în interiorul sistemului lexical. După cum remarcă cercetătorul ieșean D. Moscal, la J. Trier câmpul lexical este un *câmp onomasiologic* studiat în devenirea sa, deoarece la acea etapă (anii '30-'60 ai sec. al XX-lea) „singurul mod pentru a demonstra existența raporturilor semantice dintre elementele unui câmp era cercetarea istoriei acestora și constatarea trecerii unor semnificații de la un termen la altul sau apariția de noi termeni pentru noțiuni nediferențiate anterior, așa cum a făcut Trier în lucrarea sa din 1931” [4, p. 203]. Cu alte cuvinte, cercetările lui J. Trier pot fi plasate în cadrul unei *onomasiologii diacronice structurale*.

Începând cu anii '70 ai secolului trecut, onomasiologia s-a axat pe studierea procesului denominativ și, implicit, a fenomenului motivației ca premisă a denominației. O contribuție importantă la argumentarea teoretică a acestei direcții a onomasiologiei moderne au adus autorii celor două volume ale lucrării *Языковая номинация* [5, p. 6], Vasile Pavel cu lucrarea *Nominația lexicală* [7] și cu un șir de studii și articole științifice. În aceste lucrări onomasiologia este definită ca disciplină de frontieră între lexicologie, semasiologie și formarea cuvintelor. Ceea ce unește toate aceste discipline este cuvântul ca principală unitate denominativă a limbii, doar că fiecare dintre ele îl studiază dintr-o altă perspectivă. În onomasiologie cuvântul este conceput ca rezultat al procesului denominativ, ca mijloc de desemnare a obiectelor realității, iar, pentru a înțelege și a

descrie natura denumirilor, ea se interesează și de geneza lor, de întregul proces care duce la crearea unităților semnificative ale limbii, proces complex în care se împletesc factori de natură diferită: glotică, cognitivă, psihică, logică etc. și în care rolul primordial îi revine motivației. Orice denumire are o oarecare motivație la origine, care cu timpul se poate pierde din cauza evoluției fonetice, a evoluției semantice, a pierderii existenței independente a unora din elementele componente. Prin urmare, toate limbile naturale dispun de cuvinte motivate și nemotivate. În româna modernă caracterul motivat nu mai poate fi sesizat, cu mici excepții, la cuvintele autohtone, moștenite și la cele împrumutate (în cazul când nu cunoaștem limbile din care s-a împrumutat sau nu recurgem la analiză), iar motivarea este proprie cuvintelor derivate, cuvintelor compuse, sintagmelor, denumirilor onomatopice (motivate prin însăși latura lor sonoră) și derivatelor semantice.

Lingvistica occidentală integrează această direcție a onomasiologiei, motivațională, în cadrul curentului numit *lingvistică cognitivă*. *Onomasiologia cognitivă* este orientată spre descoperirea bazei conceptuale a desemnării obiectelor, a motivației inovațiilor lexicale, a modelelor cognitive recurente în procesul denominației unui concept sau a unui grup de concepte.

O teorie apropiată de cea din spațiul estic, dar în același timp originală, este formulată de Peter Koch și Andreas Blank [8; 9; 10; 11]. În viziunea celor doi cercetători germani, înainte de a fi numit, un concept (*conceptul-țintă*) este analizat de vorbitori. Trăsătura considerată dominantă, asociată cu un cuvânt existent (*forma-sursă*), servește drept bază (*concept-sursă*) pentru formarea noii denumiri (*forma-țintă*). În procesul analizei mentale între conceptul-sursă și conceptul-țintă se stabilesc anumite relații asociative, care pot fi de trei tipuri: de similitudine, de contiguitate, de contrast. Similitudinea cunoaște mai multe subtipuri: similitudine metaforică, subordonare taxonomică, supraordonare taxonomică, similitudine cotaxonomică. Identitatea conceptuală este un caz extrem al similitudinii, cel mai înalt nivel al similitudinii. Această listă poate fi completată cu relațiile de contiguitate sintagmatică (între părțile componente ale unei unități lexicale complexe) și de similitudine formală a denumirilor pentru doi sau mai mulți denotați [8, p. 13-14]. Fiecare relație asociativ-cognitivă poate fi exprimată prin diferite procedee denominative: derivare semantică, derivare afixală, compunere, creație sintagmatică, conversiune, contaminare, etimologie populară. În cazul cuvintelor compuse și al sintagmelor denominative se stabilește o dublă (multiplă) relație între conceptul nou-numit și elementele care-l formează. Prin teoria lor, cei doi autori au reconsiderat tipologiile existente ale motivației lexicale, în special, pe cea formulată de St. Ullmann. Noua concepție arată că motivația morfologică și motivația semantică au loc simultan, mai bine zis, motivația lexicală are două dimensiuni: una morfologică sau formală și una semantică sau cognitivă/conceptuală. Cu alte cuvinte, *motivația este bidimensională*: formală și conceptuală. P. Koch a propus o *grilă motivațională* – o schemă a combinațiilor posibile între relațiile cognitiv-asociative și procedeele formale, orice nouă denumire aflându-se la intersecția acestor două axe [11, p. 22, 23]. Prin urmare, descoperindu-se motivația denumirilor, poate fi dedus procesul cognitiv care le-a precedat, ceea ce permite stabilirea tipologiei onomasiologice a denumirilor corespunzătoare unui domeniu al realității („cadru conceptual”).

Onomasiologia a beneficiat în mod direct de pe urma dezvoltării în paralel cu geografia lingvistică. Atlasele lingvistice, un valoros izvor de forme care fixează și pune în evidență bogăția unei limbi, au făcut posibilă o viziune de ansamblu a tuturor denumirilor pentru o noțiune anumită, notate pe o singură hartă a unui anumit teritoriu și, pornind de la repartitia geografică sincronică a denumirilor, obținerea concluziilor cu privire la istoria lor (aplicând atât principiile de interpretare ale geografiei lingvistice, cât și metoda structural-diacronică) și cu privire la mecanismul denominației.

Vom ilustra cele menționate mai sus analizând termenii somatici populari pentru noțiunile „spate”, „omoplat”, „șale”, „șira spinării”, excerptați din atlasele lingvistice românești, prin prisma celor două paradigme complementare, structural-diacronică și motivațional-cognitivă, ce vizează evoluția cuvintelor în sistem și, respectiv, strategiile denominative corespunzătoare unui cadru conceptual. Am ales să lucrăm, în special, cu materialul din atlasele regionale (NALR/ALM) care prezintă o informație mai recentă, deci mai veridică, în comparație cu ALR și dispun de o rețea de 3-4 ori mai deasă de puncte anchetate și cu primele două volume ale atlasului-sinteză (ALRR. Sinteză) care conțin hărți referitoare la terminologia corpului omenesc. Am folosit materialul inedit oferit de ALRR. Sinteză pentru noțiunile omise din diverse motive de către autorii atlaselor regionale („șale” – lipsă în NALR-Ban., „spate”, „șale” – lipsă în NALR-Criș.). Prezentăm termenii în transcriere fonetică simplificată, pentru a facilita lectura textului.

Pornind de la datele puse la dispoziție de atlasele lingvistice, vom urmări, pentru început, evoluția structurii onomasiologice a microsistemului format din termenii corespunzători celor patru noțiuni, între care s-au stabilit raporturi de condiționare reciprocă. Pe parcursul timpului are loc o recompunere a oricărui câmp onomasiologic. O unitate dispăre, alta este integrată, elementele lexicale care se mențin își pot modifica semnificația. Vom încerca să identificăm modificările ce au survenit în cadrul câmpului dat, să explicăm, să interpretăm schimbările, să determinăm factorii ce au contribuit la reorganizarea sistemului.

Pentru a înțelege funcționarea și dezvoltarea sistemului de denumiri este necesară o bună cunoaștere prealabilă a sistemului lucrurilor desemnate. Spatele sau dorsul, numit în limba literară și *spinare*, reprezintă partea posterioară a trunchiului. Elementul principal al spatelui, dar și al „scheletului axial al corpului” îl constituie coloana vertebrală (șira spinării), sub formă de stâlp curbat, alcătuit din vertebre suprapuse, oase scurte în formă de inel. Orificiile tuturor vertebrelor formează canalul vertebrelor în care este situată măduva spinării. Coloana vertebrală se împarte în cinci regiuni: cervicală, toracică, lombară, sacrală, coccigială [12, p. 115]. Partea spinării din jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale este numită în mod uzual *șale*. Omoplatul este „os pereche triunghiular, lat și subțire, care formează partea posterioară a articulației umărului” (DEX). În limbajul științific i se spune *scapulă*, iar în cel cotidian – *spată*.

Atlasele lingvistice conțin mai mulți termeni pentru noțiunile corespunzătoare acestei regiuni a corpului omenesc.

Harta SPATE. Termenii principali, *spate* și *spinare*, formează arii suprapuse sau alăturate pe întreg teritoriul dacoromân. S-au mai înregistrat: *șale* – în Banat, pct. 1-3,

9-12, 14-26, 30, 31, 33, 76, 80, 89 (NALR-Ban. I, h. 104), și în Oltenia, pct. 932, 945, 988, 990 (NALR-Olt. MN 6), *dos* – în Banat, pct. 15, 20, *cârcă* – în Banat, pct. 68-75, 79-83, 89, 90, și în Transilvania cu mențiunea „învechit”, pct. 295, 347, 350, 352, 372, 398, 427-433, 447-449, 455, 457, 458, 460 (ALRR-Trans. I, MN 5, 6), *țoacă* – în Transilvania, pct. 398, *corp* – în Moldova, pct. 465, 485, *trup* – în Moldova, pct. 480, *șirul spinării* – în Moldova, pct. 501 (NALR-Mold.Bucov. I, MN 23).

Harta OMOPLAT. Termenul *spată* (*spata mâinii, spata la (de la) mână, spată de brâncă, spata umărului, spata de la (la) umăr, spata spinării, spata omului, spata la om*) este dominant în toate regiunile teritoriului dacoromân, cu excepția Banatului, unde apare totuși într-o fâșie ce cuprinde estul, sud-estul și extremitatea sudică a regiunii (pct. 1-4, 16, 21, 26, 71, 72 – NALR-Ban. I, h. 166). S-au înregistrat și derivate ale acestuia: *spătauă* – în Crișana (pct. 145 – NALR-Criș. I, h. 144) *spetie (spetia mâinii, spatie)* – în Transilvania, pct. 373, 398, 400, 401, 405, 449 (ALRR-Trans I, MN 6), în Muntenia, pct. 672, 673, 678, 680, 683, 684, 756, 757, 760 (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 62 (MN)), în Oltenia, pct. 904, 910, 911, 914, 926, 928 (NALR-Olt. I, h. 97), *spetează* – în Banat, pct. 21, în Moldova, pct. 494, 504, 520 (NALR-Mold.Bucov. I, MN 23), în Muntenia, pct. 785, precum și forma *spete*, refăcută după pluralul lui *spată*, în Muntenia, pct. 767, 772. S-a notat și forma *spadă*, pct. 476 (NALR-Mold.Bucov. I, MN 23), pct. 694, 806 (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 62 (MN)), pct. 947 (NALR-Olt. I, h. 97).

Apar, de asemenea, termenii *spate* și *spinare*: *spate* în pct. 766, 873, 892 (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 62 (MN)) și în pct. 4 din rețeaua ALM (ALM II/2, h. 733), *spinare* în pct. 31 (NALR-Ban. I, h. 166), 824, 892 (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 62 (MN)), 923 (NALR-Olt. I, h. 97).

O serie de denumiri este formată din termenul *lopata* și derivatele acestuia: *lopata* (*lopata mâinii, lopata de la mână, lopata umărului, lopata de la umăr*) se atestă în Banat (pct. 10, 65), în Moldova (pct. 464, 483) și în rețeaua ALM (pct. 6, 8, 12-15, 17, 18, 23, 31, 33, 50, 69, 205, 228), *lopătiță (lopătiță, lopetiță, lăpotiță, lopotiță)* – în Banat (pct. 1-15, 17-25, 27-100), în Crișana (pct. 101-105, 107-109, 111, 113, 114, 116-121, 123-128), în Transilvania (pct. 372, 402-404, 430), *lopățică (lopățacă, lopoțică, lopoțacă, lopațáci, lopațaca umărului, lopațaca de la umăr)* – în Banat (pct. 2), în Transilvania (pct. 283, 300, 313, 316, 317, 319, 338, 386), în rețeaua ALM (pct. 19, 22, 30, 45, 224), *lopăția (lopețaua din spate)* – în Crișana (pct. 181), în Transilvania (pct. 342).

În rețeaua ALM s-a notat termenul *lopacî (lopacă umărului)*, o adaptare a termenului rusesc respectiv (pct. 21, 32, 34-36, 41, 48, 71, 80, 97, 157, 165, 190, 201, 210, 227, 229, 231, 232).

Cerculă, de asemenea, sintagme formate de la termenii *os, ciolan, ciont*: *osul spinării (oasele spinării, osu umărului, osu de la umăr / umere, osu mâinii, osu de la încheietura mâinii)* – în Banat (pct. 14, 62), în Crișana (pct. 194), în Moldova (pct. 489, 622), în Muntenia (pct. 700), în Oltenia (pct. 939, 949), *ciolanu de la spate* – în Moldova (pct. 469), *ciontu umărului (ciontu din umăr, ciontu spatelui)* – în Crișana (pct. 139, 187, 195), în Maramureș (pct. 240).

S-au mai înregistrat: *andreaua mâinii (undreaua, indreauă)* – în Crișana (pct. 106, 133, 145, 146), în Moldova (pct. 661), în Muntenia (pct. 766), *umăr (umăru mâinii, umeri*

schinări, umăru cu undreaua gâtului) – în Banat (pct. 18, 19), în Crișana (pct. 183, 194, 215), în Moldova (pct. 500, 605), în Muntenia și Dobrogea (pct. 698, 749, 766, 772, 817, 824), *umerar* – în Muntenia (pct. 731), *șold* (*șoldu mâinii, șoldu la mână, șoldurile de la mână, șoldu umerului*) – în Crișana (pct. 141), în Transilvania (pct. 376), în Muntenia (pct. 714, 807, 812), în Oltenia (pct. 930), *furca umărului* – în Crișana (pct. 188), *omoplat* (*omplat, onplat, omoplast, omoplaz, ămăplat, umoplat, oplat*) – în Crișana (pct. 192), în Transilvania (pct. 270, 339), în Moldova (pct. 509, 512, 516, 517, 527, 532, 533, 551, 569, 606, 610), în Muntenia (pct. 888), *pană* – în Crișana (pct. 218), *lopiscă* (*lopiscă de la mână, lopisca spatelor*) – în Crișana (pct. 173-175, 193, 196), *laposcă* – în Crișana (pct. 211), *placă* (*placa mâinii, placa spatelui*) – în Moldova (pct. 510, 528, 588, 670), *platcă* – în Moldova (pct. 514), *coapsă* (*coapsa mâinii*) – în Moldova (pct. 600, 606, 634), *plat* (*platul mâinii*) – în Muntenia (pct. 679), *șale* – în Muntenia (pct. 880).

Nu s-a notat nici un termen în pct. 112, 149 din Crișana, în pct. 243, 361, 384 din Transilvania, în pct. 467, 479, 619, 645, 658 din Moldova, în pct. 748 din Muntenia, în pct. 936 din Oltenia.

Harta ȘALE. Termenul *șale* are o largă arie de răspândire. Destul de frecvent apare termenul *mijloc* (*mijlocul spinării*), în special, în Transilvania (ALRR-Trans. I, h. 141), Moldova (NALR-Mold.Bucov. I, MN 24), Muntenia și Dobrogea (ALRR-Munt. Dobr. I, h. 64). *Spinare* s-a notat în pct. 6, 7, 55 din Banat (ALRR. Sintează II, h. 192), în pct. 242, 389, 390, 417-419, 421, 423 din Transilvania, în pct. 667 din Moldova și în pct. 744 din Moldova. Pe o mare parte a teritoriului Banatului circulă termenul *spate* (pct. 19, 23, 27, 29, 32, 40-44, 47, 48, 50-53, 56-58, 61, 63, 67, 68, 77, 78, 81, 85-87, 90, 93, 96-100). *Cruci* (*crucea șărilor, crucile șărilor*) este cunoscut în aproape întreg Maramureșul (ALRR-Mar. I, h. 115), în nordul Moldovei (pct. 461, 463, 466, 476, 479, 483), în trei puncte din Transilvania (pct. 278, 287, 298), în pct. 2 din Banat și în pct. 215 din Crișana (ALRR. Sintează II, h. 192). În pct. 483 din Moldova *cruci* se întrebuintează paralel cu *spate*. *Râne* (*râni*) formează o mică arie lexicală în Transilvania (pct. 447-450, 456-458). *Rinichi* s-a notat în pct. 648 din Moldova și în pct. 711 din Muntenia. *Noadă* apare în Banat, Muntenia și Oltenia (NALR-Olt. I, h. 98): pct. 6, 20, 37, 698, 958, 961, 963, *cobe / coabă* – în Banat și Muntenia (pct. 8, 13, 14, 79, 740), iar *șertează* – în Muntenia și Oltenia (pct. 775, 950, 953). Pentru noțiunea „șale” în Muntenia se mai folosesc termenii: *mușchii spinării* (pct. 669), *mușchi* (pct. 772, 872, 895), *brâu* (pct. 780), *capu șări* (pct. 812), *șăra* (pct. 842), *târta* (pct. 832), *șaua mijlocului* (pct. 819). În pct. 28 din Banat a fost notat termenul *slăbiin*, în pct. 33 – *șcheie*, iar în pct. 69 – termenul *cârcă*.

Harta ȘIRA SPINĂRII. Termenii *șira spinării, șirul spinării*, precum și variantele fără determinant *șiră, șir*, predomină în toate regiunile teritoriului dacoromân, forma feminină fiind mai frecventă. S-au mai înregistrat variantele: *șăru șărilor* în pct. 2, *șărița spinării* în pct. 31, 71, 91 (NALR-Ban. I, h. 105), *șina spinării* în pct. 142 (NALR-Criș. I, h. 146) și *fira spinării* în pct. 307 (ALRR-Trans. I, h. 142) și în pct. 468 (NALR-Mold. Bucov. I, h. 73).

Printre termenii mai răspândiți se numără *spinare, osul spinării, screaua spinării, greabănușul spinării*.

Spinare se atestă în jumătatea de nord a teritoriului dacoromân: în Banat, pct. 19, 23, 24, 28, 30, 31, 34-45, 47-49, 52-55, 57, 58, 62, 63, 67-70, 72-82, 84-87, 90, 92-100, în Crișana, pct. 101, 102, 104-106, 109-114, 116, 118, 120, 122, 123, 127-130, 133, 134, 137, 141, 145, 146, 148, 150-153, 155, 156, 158, 159, 161, 162, 165, 167, 169-172, 176-178, 181, 185, 186, 189, 191-195, 197, 198, 200-202, 204, 206, 207, 209-212, în Maramureș, pct. 221-234, 236-238, 240 (ALRR-Mar. IV, MN), în Transilvania, pct. 241, 242, 245-250, 252-255, 257, 262-271, 273, 275, 277, 278, 280-285, 287-290, 292, 295-299, 301-305, 307, 308, 310, 312, 318-320, 323, 325-328, 332-335, 341-347, 350, 352-355, 370, 374, 375, 377, 394-397, 399, 403, 405, 427, 430, 433, 447-449, 455-460 (ALRR-Trans. I, h. 142), în Moldova, pct. 461, 462, 464, 466, 467-470, 473-475, 477-479, 482, 484-488, 490-495, 502, 503, 555, 562-565, 570 (NALR-Mold. Bucov. I, h. 73), în rețeaua ALM, pct. 1-4, 6, 9, 10, 11, 16, 25, 30, 53 (ALM II/2, h. 734). În Moldova, în pct. 484, 503, s-a înregistrat și varianta lexicală *spate*.

Osul spinării s-a notat în Banat (pct. 1-15, 17, 20-22, 25-30, 88), în Transilvania (pct. 383, 389, 407, 410, 417, 424, 237, 451), în Moldova (pct. 628, 633, 636, 641), în Muntenia și Dobrogea (pct. 758, 878), în Oltenia (pct. 912, 920, 938, 940, 945, 947, 955), în rețeaua ALM (pct. 34, 48, 55, 65, 75, 92, 98, 112, 114, 120, 121, 125, 145, 161, 164, 165, 168, 178-180, 182, 184, 189, 190, 193, 201-207, 209, 210, 214, 216, 218, 219, 221-223, 225-235). În pct. 213 din Crișana s-a înregistrat *osul spinării*, iar în pct. 214-217, 219, 220 – varianta *ciontul spinării*.

Screaua spinării (*screaua omului*, *șcraua spinării*, *screua spinării*, *scriua spinării*, *scriua la spinare*, *screia spinării*, *creua spinării*) se atestă în est: în Moldova (pct. 512, 518, 522, 523, 526) și în rețeaua ALM (pct. 62, 64, 67, 70, 71, 73, 78-82, 84-86, 89-91, 93-97, 99-101, 104-106, 108-111, 113, 115-119, 122, 123, 126, 127, 132-138, 140, 142-146, 148-152, 154, 156-160, 162, 163, 166, 167, 169-171, 173-175, 177, 185-188, 224, 236). În pct. 504 s-a notat *greaua spinării*.

Grebănul spinării (*grebănul spinării*, *gribănul spinării*, *grebenul spinării*, *zgrebenul spinării*, *grebăn*, *grebân*, *gribân*, *gribán*) s-a înregistrat în Transilvania (pct. 442), în Moldova (pct. 500, 530, 550, 580, 586, 593, 598, 599), în Muntenia (pct. 672-682, 685-688, 694, 696, 697, 707), în Oltenia (pct. 904).

Se întrebuițează și termenul *coloana vertebrală* (*coloana fetebrală*) – în Moldova (pct. 626) și în Muntenia (pct. 813, 839, 889, 898), precum și variantele sale *coloana verticală* – în Muntenia (pct. 889), *coroana vertebrală* (*coroana vertibală*) – în Banat (pct. 54), în Moldova (pct. 616), *coroana verticală* – în Moldova (pct. 641).

S-au mai înregistrat termenii: *nodurile de la spinare* – în Banat (pct. 35), *mijlóc* – în Transilvania (pct. 359), *grindul spinării* (*grimbul spinării*) – în Moldova (pct. 508, 511, 525), în rețeaua ALM (pct. 89), *dunga spinării* – în Moldova (pct. 596), *drugul spinării* – în Moldova (pct. 611), *jgheabul spinării* – în Muntenia (pct. 758).

În rețeaua ALM s-au mai notat: *măduva spinării* în pct. 13, *hribet* (*hribăt*, *hribătul spinării*, *hrebetul spinării*) în pct. 19, 35, 63, 83, 113, *pozvonoșnic* (*pozvonocinic*) în pct. 69, 74, 83, 136, 210, 224, 234, *dricul spinării* în pct. 107, *coarda spinării* în pct. 121, *râpa spinării* în pct. 140.

Nu se cunosc termeni pentru această noțiune în pct. 384 din Transilvania.

Prezența pe hărțile amintite a termenilor comuni *spate*, *spinare*, *șale*, *os* (*ciont*, *ciolan*), *șiră* (*șir*), *mijloc* ne permite să stabilim interferența sistemului de denumiri ale celor patru noțiuni.

Spate și *spinare*, moșteniți din latină, apar pe toate hărțile.

Spate are origine comună cu *spată* „omoplat”: *spată* < lat. *spatha* „spadă”, *spate* < *spathae*, pl. lui *spatha*. După unele dicționare (de exemplu, Șăineanu), *spate* este un singular refăcut din pl. *spate*, iar azi local se mai zice *mă dor spatele* și nu *mă doare spatele*. Mai mult ca atât, se presupune că dezvoltarea semantică de la „armă, spadă” la „parte posterioară a corpului omenesc” a trecut prin faza „os lat, omoplat”, iar diferențierea semantică a fost urmată de diferențierea morfologică: *spată*, pl. *spete* și *spate*, pl. *spate* [13, p. 105]. În aceeași ordine de idei, V. Frățilă menționează: „În perioada romanică s-au produs unele modificări prin sinecdocă. În peninsula Iberică și în Sicilia... s-a moștenit lat. *spatula*, iar în România orientală termenul nederivat *spatha*, pl. *spathae* > *spate*. În terminologia corpului omenesc, cuvântul a pătruns din cea militară; schimbarea de sens a avut loc și în celelalte limbi romanice, însă de la dimin. *spatula*.” [14, p. 250]. Deci încă în latină forma omoplatului a fost comparată cu spada, iar mai târziu denumirea omoplatului și-a extins semnificația, numind întreg spatele. Astfel, prezența lui *spate* pe harta OMOPLAT este explicabilă: vorbitorii îl întrebuințează cu sensul vechi, neținând cont de diferențierea morfologică, marcată în limba literară. Ar putea fi vorba și de confuzii între formele *spată* și *spate*, sau de înlocuirea lui *spată* cu *spate*, considerat „mai corect”, din moment ce se folosește în limba literară.

În pct. 484, 503 *spate* se folosește paralel cu *spinare* pentru a desemna șira spinării, iar în pct. 483 – paralel cu *cruci* pentru a desemna șalele. În Banat se atestă polisemia *spate* „1. spate; 2. șale” (pct. 19, 23, 27, 29, 32, 40-44, 47, 48, 50-53, 56-58, 61, 63, 67, 68, 77, 78, 81, 85-87, 90, 93, 96-100).

Putem conchide că *spatha* a cunoscut următoarea evoluție semantică:

spatha, ae „spadă” → „omoplat” → „spate” $\begin{cases} \rightarrow \text{„șira spinării”} \\ \rightarrow \text{„șale”} \end{cases}$

În limba literară *spinare* este utilizat pentru „spate”. În multe localități însă *spinare* denumește șira spinării. Pentru a explica această situație vom apela din nou la etimologie. *Spinare* < lat. *spīnalis*, adjectiv derivat de la *spīna* „șira spinării”. Prin urmare, inițial *spinare* < *spinalis* (< *pars spinalis* – Șăineanu) avea sensul „șira spinării” sau „partea corpului omenesc (sau a animalelor) de-a lungul coloanei vertebrale” [13, p. 106], ulterior și l-a extins la „spate”. După Șăineanu și Scriban, primul sens al acestui cuvânt este anume „coloană vertebrală”. Scriban îl prezintă ca sinonim al lui *șira spinării*. În zonele conservatoare, Banat, Crișana, Maramureș, Transilvania, dar și în localități din Moldova și Basarabia, *spinare* s-a păstrat cu sensul original.

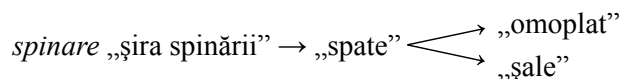
De notat că polisemia *spinare* „1. spate; 2. șira spinării” este foarte rară: pct. 176, 221, 474. De obicei, ea tinde să fie evitată prin înlocuirea lui *spinare* „spate” cu *spate*,

șale, *cârcă* sau prin înlocuirea lui *spinare* „șira spinării” cu *șira* (*șirul*) *spinării*, iar în pct. 484, 503 *spinare* „șira spinării” concurează cu *spate* „șira spinării”, necunoscându-se alți termeni pentru această noțiune. În multe localități în care *spinare* s-a stabilit ca termen unic pentru „șira spinării”, cea mai răspândită este corelația *spate* „spate” – *spinare* „șira spinării” (pct. 48, 78, 87, 95, 97-99, 101, 102, 105, 106, 109-111, 113, 114, 118, 120, 122, 123, 127-130, 134, 141, 145, 146, 148, 150-152, 155, 156, 158, 159, 161, 162, 167, 169-171, 176, 178, 185, 186, 189, 192-198, 200-202, 204, 205, 206, 210-212, 222-224, 228-234, 236-238, 240-242, 245-250, 252-255, 257, 262-271, 273, 275, 277, 278, 280-285, 287-280, 292, 295-299, 301-305, 310, 312, 318-320, 323, 325-328, 332-335, 341, 343-347, 353-355, 370, 374, 375, 377, 394-397, 403, 456, 461, 462, 466, 469, 470, 473, 475, 478, 479, 486-488, 490-492, 494, 495, 502, 564). Am identificat, de asemenea, corelațiile: *șale* „spate” – *spinare* „șira spinării” (pct. 30), *spate/șale* „spate” – *spinare* „șira spinării” (pct. 76), *cârcă* „spate” – *spinare* „șira spinării” (pct. 79, 82), *spate/cârcă* (formă veche) „spate” – *spinare* „șira spinării” (pct. 449) etc.

Spinare i se zice și omoplatului printr-un nou transfer de termeni. Astfel, în pct. 824 înregistrăm polisemia lui *spinare* „1. spate; 2. omoplat”, iar în pct. 31 – corelația *șale/spate* „spate” – *spinare* „omoplat”.

În pct. 242 *spinare* semnifică „1. șira spinării; 2. șale”, în pct. 389, 390, 417-419, 421, 423 – „1. spate; 2. șale”, iar în pct. 390, 667, 774 *spinare* concurează cu *mijloc* pentru noțiunea „șale”, desemnând în același timp și spatele. Deci, în unele localități *spinare* s-a transferat către noțiunea „șale”.

În concluzie, *spinare* a cunoscut următoarea evoluție semantică:

Șale este prezentat de Al. Ciorănescu ca plural al lui *șa* (< lat. *sella* „scaun”) pentru sensul „parte a spinării din regiunea lombară” (DER, 7301, p. 675), la fel ca la Șăineanu și Scriban. Cu siguranță *șale* rezultă din asocierea cu regiunea corpului animalelor unde se pune șaua.

Observăm că în Banat și Oltenia *șale* denumește spatele. După datele oferite de ALRM I, N. Felecan constată că *șale* cu sensurile „1. șale; 2. spinare” formează o mică arie lexicală în sudul Banatului [13, p. 107]. După ALRR. Sinteză, h. 192, *șale* apare cu cele două sensuri în pct. 1, 3, 9-12, 15-18, 21, 22, 24-26, 30 din Banat și în pct. 932, 945, 988, 990 din Oltenia. Totuși *șale* „spate” tinde să fie înlocuit cu *spinare* sau *spate*, notate deseori ca „recente”. Doar în pct. 9, 16, 25, 30 *șale* este unicul termen pentru „spate”.

În pct. 880 *șale* denumește omoplatul paralel cu *spată* și nu este cunoscut ca termen pentru noțiunea „șale”: *spate/spinare* „spate” – *spată/șale* „omoplat” – *mijloc* „șale” – *șira spinării* „șira spinării”.

Din datele oferite de atlasele lingvistice putem presupune următoarea evoluție a termenului *șale*: *șale* „șale” → „spate” → „omoplat”.

În graiuri termenii *spate*, *spinare*, *șale* au fost surprinși la o anumită fază a evoluției lor.

Osul (oasele) spinării, cu variantele specifice zonelor geografice *ciontul spinării*, *ciolanul spinării*, se întrebuițează atât pentru „omoplat”, cât și pentru „șira spinării” în lipsa unui termen exact, dar numai în pct. 14 – pentru ambele concepte.

Pe lângă termenii comuni pentru cele patru noțiuni în discuție, fiecare hartă conține termeni specifici, aparținând diferitor straturi etimologice.

Pentru noțiunea „spate”: *dos* < lat. pop. *dossum* < lat. cl. *dorsum* „spate”, de obicei cu referire la animale, *cârcă* este un împrumut slav (< sl. *krŭkŭ* „gât”), *corp* și *trup* se datorează unei viziuni nediferențiate a corpului omenesc, originea lui *țoacă* este necunoscută.

Pentru noțiunea „omoplat” am identificat mai multe denumiri create pe teren românesc în baza similitudinii metaforice: *lopată* și derivatele sale *lopătiță* / *lopățică* / *lopăția*, *furca umărului*, *pană*, *placă*. *Coapsa mâinii*, *șoldul mâinii* sunt bazate pe asocieri metaforice între părțile corpului, fenomen semnalat de M. Sala [15, p. 501]. *Plat* este un adjectiv substantivizat și definește forma omoplatului. *Plată* este format de la *placă*, prin asociere cu *plat* (etimologie populară). Termenii care au rezultat în baza contiguității conceptuale sau în urma confuziilor datorate necunoașterii structurii anatomice a corpului uman sunt *andreaua mâinii*, folosit de obicei pentru „claviculă”, *umăr*, termenul general pentru „parte a corpului omenesc corespunzătoare articulației dintre mână și trunchi” (DEX), *umerar* < *umăr* + *-ar*. *Spătauă*, *spetie*, *spetează* sunt derivate sufixate de la *spată*. *Omoplat*, preluat din limba literară, este un împrumut din franceză (< fr. *omoplate*), iar *lopatca* este un împrumut recent din rusă (< rus. *лопатка* „omoplat”). Nu cunoaștem etimologia termenului *lopscă* / *laposcă*.

Având în vedere legătura care unește *șale* de *șa*, întrebuițarea sintagmei *șaua mijlocului* pentru noțiunea „șale” în pct. 819 pare logică. Printr-un proces metonimic *brâu* a ajuns să desemneze șalele în pct. 780. *Mijloc* și *cruce* „șale” sunt preluați din lexicul comun, specializându-și sensul în graiuri. Primul definește localizarea șalelor, iar cel de-al doilea traduce probabil imaginea produsă de intersectarea liniei imaginare a șalelor cu axa verticală a spatelui. La fel și *mușchi* și-a extins sensul, numind șalele. *Râne*, pl. lui *rână* < lat. *rēn* (DER, 7187, p. 664). Sensul etimologic al acestui termen fiind „rinichi”, ne pare explicabilă întrebuițarea lui *rinichi* cu sensul „șale”, urmare a aceleiași transfer metonimic. *Șertează* și *noadă* sunt termeni populari pentru „coccis”. *Noadă* derivă de la *nod*, prin asociere cu *coadă* (DER, 5708, p. 546). O altă etimologie posibilă ar fi de la un lat. **noda* (DEX). Și *coabă* ar putea să fi apărut prin analogie cu *coadă*, nu dispunem de o etimologie sigură a acestui termen. *Capu șării* este o creație metaforică ce specifică localizarea șalelor, în marginea, capătul, partea inferioară a șirei spinării, iar *șără* a fost preluat de la noțiunea contiguă „șira spinării”. *Tărtă* poate fi un derivat regresiv de la *tărtiță* (< bg. *trătica*, sb. *trtica* – DER, 8772, p. 793) „partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii)” (DEX). Etimologia termenilor *slăbiñ*, *șcheie* este necunoscută.

Majoritatea termenilor pentru „șira spinării” sunt rezultatul unei asocieri metaforice între concepte: *șira spinării*, *șirul spinării*, *coloana vertebrală*, *grindul spinării*, *drugul spinării*, *jghebul spinării*, *dricul spinării*, *coarda spinării*, *râpa spinării*, *dunga spinării*,

nodurile de la spinare. Dintre aceștia *șira spinării* și *coloană vertebrală*, întrebuințați și de limba literară, și-au pierdut în mare măsură caracterul metaforic, pe când celelalte sunt cu mult mai expresive.

Șiră este format de la *șir* (DER, 7844, p. 718-719). *Șiriță* pare a fi un derivat de la *șiră*. *Firă* din sintagma *fira spinării* este un feminin de la *fir* după modelul *șiră* (etimologie populară). Asemănarea formală între *șiră* și *șină*, precum și asocierea între conceptele pe care le desemnează a dus la apariția denumirii *șina spinării*. Variantele *coloană verticală*, *coroana vertebrală*, *coroană verticală* pot fi explicate, de asemenea, prin etimologia populară, vorbitorii înlocuind determinantul științific *vertebrală* prin adjectivul *verticală*, asociat cu poziția coloanei, iar *coroană* a înlocuit *coloană* în urma unei confuzii fonetice. Un alt caz de etimologie populară este termenul *greaua spinării* în care *grea* l-a înlocuit pe *screa* în urma unei asocieri formale. După părerea lui M. Gabinschi, *(s)crea* „șira spinării” < sl. *(s)křel’ a* „șira spinării” [16, p. 93-94]. *Hribet* (< rus. *хребет*) și *pozvonocinic* (< rus. *позвоночник*), atestați în extremitatea estică a teritoriului dacoromân, sunt cu siguranță împrumuturi recente, din perioada când contactele cu graiurile est-slave au fost mai intense. *Greabăn*, de origine slavă (< sl. *grebeni* „pieptene”), în sens propriu înseamnă „regiune a corpului unor animale (mari) situată între gât și spinare” (DEX), deci a fost preluat din sistemul onomasiologic animal. Necunoscându-se termeni pentru a denumi noțiunea, s-a încercat definirea ei: *mijloc*, *osul spinării*, *ciontul spinării*. *Spinare*, *spate*, *măduva spinării* au ajuns să denumească șira spinării ca urmare a evoluției microsistemului onomasiologic analizat în corelație cu viziunea vorbitorilor asupra acestei regiuni a corpului omenesc.

În pct. 501 semnalăm transferul denumirii coloanei vertebrale la „spate”. Diferențierea noțiunilor se face cu ajutorul formei gramaticale: *șira spinării* „șira spinării” – *șirul spinării* „spate”. Un alt transfer se înregistrează în pct. 824 unde primul răspuns la întrebarea ȘALE este *șâra* (corelația *șâră* / *mijloc* „șale” – *șira spinării* „șira spinării”). În pct. 69 *cârcă* desemnează atât spatele, cât și șalele. Deși *mijloc* se întrebuințează pe larg pentru „șale”, în pct. 359 *mijloc* se zice coloanei vertebrale paralel cu *șirul spinării* (corelația *mijloc* „șale” – *mijloc* / *șirul spinării* „șira spinării”).

De remarcat în cazul acestui microsistem influența sistemului de denumiri ale părților corpului animalelor prin pătrunderea termenilor *șale*, *noadă*, *târtă* „șale”, *greabăn* „șira spinării”, precum și influența limbii literare prin înlocuirea sau tendința de înlocuire a termenilor arhaici *spinare* „șira spinării”, *șale* „spate” etc. cu termenii literari respectivi.

Constatăm că microsistemul terminologic popular ce corespunde cadrului conceptual SPATE (noțiunile „spate”, „omoplat”, „șale”, „șira spinării”) cuprinde 11 denumiri nemotivate: *spate*, *dos*, *cârcă* „spate”, *spată/spadă/spete*, *omoplat*, *lopatca* „omoplat”, *râne* „șale”, *spinare*, *screa*, *hribet*, *pozvonocinic* „șira spinării”. Dintre acestea 6 sunt împrumuturi: *omoplat*, din franceză, *screa*, din slava veche, *lopatcă*, *hribet*, *pozvonocinic*, din idiomuri est-slave, continuă semantic termenii din limba de origine, *cârcă*, din slava veche, a suferit, în baza contiguității conceptuale, modificarea semantică „gât” > „spate”. Celelalte sunt de origine latină, dar numai *dos* și-a păstrat semnificația inițială. Restul

au apărut fie în baza similitudinii metaforice (*spată/spadă/spete* „omoplat” < *spatha* „spadă”), fie în baza contiguității conceptuale (*spate* < *spathae*, pl. lui *spatha* „omoplat”, *spinare* „șira spinării” < *spīnalis* „referitor la șira spinării” (conversiune), *râne* „șale” < lat. *rēn* „rinichi”).

Denumirile create în graiurile dacoromâne corespund următoarelor procedee: creație sintagmatică, derivare semantică, sufixare, derivare regresivă, conversiune, etimologie populară și se bazează pe relațiile cognitive de contiguitate conceptuală, similitudine metaforică, subordonare taxonomică, similitudine formală, uneori în combinație, în cazul creațiilor sintagmatice.

Am identificat câteva strategii de numire a celor patru concepte.

Spatele este numit prin derivate semantice de la denumiri ale șirei spinării (*spinare*, *șirul spinării*), ale șalelor (*șale*) și ale corpului (*corp*, *trup*) în baza relației de contiguitate conceptuală, datorită apartenenței noțiunilor la același cadru conceptual.

Denumirile omoplatului se datorează câtorva relații asociative între conceptul-țintă și conceptul-sursă: 1) similitudine metaforică între „omoplat” și „lopată”, „lopată mică”, „șold”, „coapsă”, „placă”, „pană” în cazul derivatelor semantice *lopată*, *lopațișă* / *lopațâcă* / *lopația*, *șold*, *coapsă*, *placă*, *pană*; 2) contiguitate cu conceptele „spate”, „șale”, „umăr” și „claviculă” în cazul derivatelor semantice *spate*, *spinare*, *șale*, *umăr*, *undreaua*, cu conceptul „umăr” în cazul derivatului sufixat *umerar* și cu conceptul „plat” în cazul termenului *plat*, creat prin conversiune; 3) dublă contiguitate conceptuală în cazul sintagmelor *andreaua mâinii*, *umăru mâinii* / *schinări* 4) triplă contiguitate conceptuală în cazul sintagmei *umăru cu undreaua gâtului*; 5) subordonare taxonomică față de conceptul „os” + contiguitate cu conceptele „spate”, „umăr”, „mână” în cazul sintagmelor *osul spinării* / *umărului* / *mâinii*, *osu de la umăr*, *ciolanu de la spate*, *ciontu umărului* / *spatelui*, *ciontu din umăr*; 6) subordonare taxonomică față de conceptul „os” + dublă contiguitate cu conceptele „încheietură” și „mână” în cazul sintagmei *osu de la încheietura mâinii*; 7) identitate conceptuală în cazul termenilor sufixați *spetie* / *spatie*, *spătauă*, *spetează*, situație specifică graiurilor care preferă derivatele cuvintelor simple, deoarece sunt mai explicite și mai expresive [17, p. 179-185]; 8) identitate conceptuală + contiguitate conceptuală în cazul sintagmelor *spata mâinii* / *umărului* / *spinării* / *omului*, *spata la* / *de la mână* / *umăr* / *om*, *spată de brâncă*, *lopatca umărului*, creații redundante; 9) similitudine metaforică + contiguitate conceptuală + similitudine formală în cazul termenului *placă*, cu etimologie populară; 10) similitudine metaforică + contiguitate conceptuală în cazul sintagmelor *lopată mâinii* / *umărului*, *lopată de la mână* / *umăr*, *lopațâca umărului*, *lopațâca de la umăr*, *lopețaua din spate*, *șoldu mâinii* / *umerului*, *șoldu la mână*, *șoldurile de la mână*, *furca umărului*, *coapsa mâinii*, *placa mâinii* / *spatelui*.

Șalele au fost numite: 1) în baza similitudinii metaforice cu „șă” și „cruce” (*șale*, *cruci* – derivate semantice) și cu „târțișă” (*târtă* – derivat regresiv); 2) în baza contiguității conceptuale cu „spate”, „rinichi”, „șira spinării”, „mușchi”, „brâu”, „mijloc”, „coccis” (*spate*, *spinare*, *cârcă*, *rinichi*, *șăra*, *mușchi*, *brâu*, *mijloc*, *noadă*, *șerteată* – derivate semantice); 3) prin asocierea relațiilor de similitudine metaforică cu noțiunea „cap” și

de contiguitate conceptuală cu „șira spinării” (*capu șării*) sau de similitudine metaforică cu „șă” și de contiguitate conceptuală cu „mijloc” (*șaua mijlocului*); 4) în baza dublei contiguități conceptuale cu „mușchi” și „spate” (*mușchii spinării*).

Principala strategie denominativă pentru „șira spinării” este combinarea relației de similitudine metaforică (cu „șir”, „coloană”, „drug”, „jgheab”, „dric”, „coardă”, „râpă”, „dungă”, „nod”) și a relației de contiguitate conceptuală (cu „spate”, „din vertebre”) la crearea sintagmelor *șira / șiru spinării, șăru șărilor, șărița spinării, coloana vertebrală, drugul / jgheabul / dricul / coarda / râpa / dunga spinării, nodurile de la spinare, greabănul spinării*. La aceasta se adaugă: derivatul semantic *șiră / șir* ca urmare a condensării sintagmei *șira / șiru spinării* (similitudine metaforică + contiguitate sintagmatică), derivatul semantic *grebăn* care are la bază similitudinea metaforică între „șira spinării” și „greabăn” și derivatele semantice *spate, mijloc, măduva spinării* în baza contiguității conceptuale; sintagma *osul / ciontul spinării*, bazată pe subordonarea taxonomică în raport cu „os” și contiguitatea cu „spate”; sintagmele *screaua spinării, hrebetul spinării*, bazate pe relațiile de identitate și contiguitate conceptuală, deci, creații redundante. Sintagmele *coloană verticală, coroana vertebrală, coroană verticală, fira spinării, șina spinării, greaua spinării* cu etimologie populară au la bază similitudinea formală *coloană – coroană, vertebrală – verticală, șir/șiră – fir, șiră – șină* și *screa – grea*.

În spatele unor denumiri actuale se află alte etape de evoluție: derivarea semantică *lopătiță / lopățică / lopăția* „lopăță mică” > „omoplat” a fost precedată de derivarea diminutivală *lopătă* + *-iță/-ică/-ea*; termenul *undreaună* „omoplat” a cunoscut următoarea evoluție semantică: „andrea” > „claviculă” > „omoplat” etc.

Trăsătura dominantă a microsistemului este transferul de denumiri între conceptele din interiorul cadrului conceptual: 1) de la „corp” la „spate” (spatele fiind văzut ca element al cadrului conceptual general OM) – *corp, trup* „spate”, 2) de la „spate” la elementele sale – „omoplat”, „șale”, „șira spinării”, 3) de la „șale” la „spate” și „omoplat”, 4) de la „șira spinării” la „spate”, „șale”, 5) de la „măduva spinării” la „șira spinării”, 6) de la „umăr” și „claviculă” la „omoplat” (clavicula și omoplatul fiind considerate elemente ale regiunii umărului), 7) de la „rinichi”, „coccis”, „brâu”, „șă” la „șale” (toate fiind considerate elemente ale regiunii inferioare a spatelui).

În fazele care au precedat evoluția denumirilor în limba română (în latină și în limbile de contact) constatăm aceeași strategie motivațională principală: transfer de denumiri între denotații cu localizare apropiată. Putem conchide că este vorba despre o constantă a microsistemului dat.

Referințe bibliografice

1. Zauner A. *Die romanischen Namen der Körperteile. Eine onomasiologische Studie*. Erlangen, 1902. <http://archive.org/stream/dieromanischenn00zaungoog> (vizitat 08.04.2013)
2. Geeraets D. *The Scope of Diachronic Onomasiology*. În: Vilmos Agel, Andreas Gardt, Ulrike Hass-Zumkehr & Thorsten Roelcke (red.), *Das Wort. Seine strukturelle und kulturelle*

Dimension. Festschrift für Oskar Reichmann zum 65. Tübingen: Niemeyer, 2002, 29-44. <http://www.ling.arts.kuleuven.be/qlvl/PDFPublications/02Thescopeofdiachronic.pdf> (vizitat 07.01.2013)

3. Geeraets D. *Theories of Lexical Semantics*. New York: Oxford University Press, 2010. 341 p. [http://npu.edu.ua/e-book/book/djvu/A/iif_kgpm_Geeraerts%20D.%20Theories %20 of%20Linguistic%20Semantics.pdf](http://npu.edu.ua/e-book/book/djvu/A/iif_kgpm_Geeraerts%20D.%20Theories%20of%20Linguistic%20Semantics.pdf) (vizitat 11.10.2013)

4. Moscal D. *Contribuția lui Eugenio Coseriu la evoluția conceptului de „câmp lexical”*. În: *Philologica Jassyensia*, an VII, 2011, nr. 2 (14), p. 199-211.

5. *Языковая номинация. Общие вопросы*. Под ред. Б. А. Серебренникова и А. А. Уфимцевой. Москва: Наука, 1977.

6. *Языковая номинация. Виды наименований*. Под ред. Б. А. Серебренникова и А. А. Уфимцевой. Москва: Наука, 1977.

7. Павел В. К. *Лексическая номинация*. Кишинев: Штиинца, 1983.

8. Blank A. *Words and Concepts in Time: Towards Diachronic Cognitive Onomasiology*. În: R. Eckardt, K. v. Heusinger, Chr. Schwarze. *Words in Time. Diachronic Semantics*. – Berlin/ New York: Mouton de Gruyter, 2003, p. 37-65. [www.metaphorik.de/files/journal-pdf/01_2001_ blank.pdf](http://www.metaphorik.de/files/journal-pdf/01_2001_blank.pdf) (vizitat 14.03.2013)

9. Blank A., Koch P. *Onomasiologie et étymologie cognitive: l'exemple de la tête*. În: *Actas do 1º Encontro Internacional de Linguística Cognitiva*. Oporto: Faculdade de Letras, 1999, p. 49-71. <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4476.pdf> (vizitat 21.11.2012)

10. Koch P. *Cognitive Onomasiology and Lexical Change. Around the Eye*. În: Vanhove M. (eds.) *From Polysemy to Semantic Change: Towards a Typology of Lexical Semantic Associations*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins B. V., 2008, p. 107-137.

11. Koch P. *Lexical typology*. Leipzig, 2010. [http://www.eva.mpg.de/lingua/ conference/2010_summerschool/pdf/course_materials/slides_Koch_session3.pdf](http://www.eva.mpg.de/lingua/conference/2010_summerschool/pdf/course_materials/slides_Koch_session3.pdf)

12. *Enciclopedie medicală populară*. Redactor responsabil V. Anestiadi. Chișinău: Redacția principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1984.

13. Felecan N. *Terminologia corpului uman în limba română*. Cluj-Napoca: Mega; Argonaut, 2005.

14. Frățilă V. *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*. În: *Studii de toponimie și dialectologie*. Timișoara: Excelsior art, 2002, p. 211-312.

15. Sala M. *În legătură cu denumirea „mărului lui Adam” în unele limbi romanice*. În: *Studii și cercetări lingvistice*, IX. București, 1958, nr. 4, p. 497-510.

16. Gabinschi M. *Bârsană. Sarbăd. Screa (reluare). Stingher. Țiței. Vandra. A zgâria*. În: *Revistă de lingvistică și știință literară*. Chișinău, 1991, nr. 3, p. 91-97.

17. Tudose Cl. *Derivarea cu sufixe în româna populară*. București: Tipografia Universității din București, 1978.

Abrevieri bibliografice

ALM

– *Atlasul lingvistic moldovenesc*, vol. I, partea 1, *Fonetica*, de Rubin Udler; partea 2, *Fonetica*, de Rubin Udler; *Morfologia*, de Vasile Melnic, Chișinău, 1968; vol. II, partea 1, *Lexicul*, de Victor Comarnițchi, Chișinău, 1972; partea 2, *Lexicul*, de Vasile Melnic și Vasile Pavel, Chișinău, 1973.

- ALR – *Atlasul lingvistic român*, de Sever Pop, partea I, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942; *Atlasul lingvistic român*, de Emil Petrovici, partea a II-a, vol. I, Sibiu-Leipzig, 1940-1942.
- ALRM – *Micul atlas lingvistic român*, de Sever Pop, partea I, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942; *Micul atlas lingvistic român*, de Emil Petrovici, partea a II-a, vol. I, Sibiu-Leipzig, 1940-1942.
- ALRR-Mar. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, vol. I-IV, București, Editura Academiei Române, 1969-1997.
- ALRR-Munt.Dobr. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea*, de Teofil Teaha (coordonator), Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, vol. I-V, București, Editura Academiei Române, 1996-2006.
- ALRR.Sinteză – *Atlasul lingvistic român pe regiuni: Sinteză*, coordonator Nicolae Saramandu, vol. I-II, București, Editura Academiei Române, 2005-2012.
- ALRR-Trans. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, vol. I-IV, București, Editura Academiei Române, 1992-2006.
- DER – Ciorănescu Al. *Dicționarul etimologic al limbii române*, București: Saeculum I.O., 2002.
- DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București: Univers Enciclopedic, 1996.
- NALR-Ban. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, vol. I-III, București, Editura Academiei Române, 1980-1998 (vol. III sub titlul *Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat – ALRR-Ban*).
- NALR-Criș. – *Noul Atlas lingvistic român. Crișana*, de Ionel Stan, Dorin Urișescu, vol. I-II, București, Editura Academiei Române, 1996-2003.
- NALR-Mold.Bucov. – *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ioan Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, vol. I-III, București, Editura Academiei Române, 1987-2007.
- NALR-Olt. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, de Boris Cazacu, Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, vol. I-V, București, Editura Academiei Române, 1967-1984.
- Scriban – Scriban A. *Dicționarul limbii românești*. Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- Șăineanu – Șăineanu L. *Dicționar universal al limbii române*, Chișinău: Litera, 1998.

Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)